

12.4.22

Kommentarer til NOU 2022: 21 «Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten»
av professor em. dr. juris Anne Robberstad

1 Innledning

Som alle vet, var foranledningen til Straffelovrådets oppdrag i 2021 det økende kravet om en «samtykkelov» mot voldtekt. Mandatet bærer preg av dette, men nevner også en gjennomgang av kapitlet om seksuallovbrudd, «[f]or å få en hensiktsmessig utforming av voldtektsbestemmelsen og en god avgrensing mellom de ulike krenkelsene ...» (side 25 i NOU). Det siste dreier seg vel og merke bare om «de straffebudene som skal ivareta den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett». Straffelovrådet tar feil av hvilke straffebud dette gjelder, se nærmere nedenfor. Slik sett har rådet gått langt utenfor mandatet.

Rådet har gjort et grundig arbeid med voldtektsbestemmelsen. Her gir det mening å tale om den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett. Det er fint at minimumsstraffen foreslås opphevet (s 207). Etter mitt syn er denne den største hindringen for effektiv bekjempelse av grove seksuelle overgrep.

I sin iver etter å forsvare «den seksuelle selvbestemmelsesretten», som rådet opphøyer til ledestjerne for all lovgivning om seksuallovbrudd, kommer rådet imidlertid i skade for å foreslå endringer som vil øke utbredelsen av slike overgrep. Jeg skal bare kommentere de to verste forslagene i rådets utredning, om lavalder og sexkjøpsloven.

2 «Beskytt femtenåringer mot Straffelovrådet»

Dette var en av hovedparolene i årets 8. mars-tog i Oslo. Parolen er en treffende kommentar til rådets forslag om å senke den seksuelle lavalderen fra 16 til 15 år.

Rådets begrunnelse for å senke grensen er «den seksuelle selvbestemmelsesretten for barn» (s 218). I et intervju med NRKs Dagsnytt 18 den 11. april i år uttalte Straffelovrådets leder professor Linda Grønning at straffelovens regler om seksuell lavalder *ikke* handler om å verne barn mot seksuallovbrudd, men om anerkjennelse av seksuell selvbestemmelse for individet. Dette er en oppsiktsvekkende uttalelse, men det er tydeligvis hennes oppfatning. (Det er merkelig at ikke rådets øvrige juridiske medlemmer har korrigert denne misforståelsen.) Som det fremgår av NOUens gjennomgang av gjeldende rett (s 65), er formålet å verne barn mot seksuelle krenkelser og å beskytte dem mot utnytting.

Formålet med slike aldersgrenser er altså ikke å sikre barns seksuelle utfoldelse («seksuell eksperimentering i trygge rammer»), men å skjerme dem mot overgrep. Barn er i dag utsatt for overgrepstrusler i uendelig større omfang enn før vår digitale tidsalder. Rådet synes å være klar over dette i avsnittet om «grooming» (228-229), men denne erkjennelsen synker ikke inn når det gjelder aldersgrensen. At aldersgrensen lenge har vært lavere i våre naboland, er i denne forbindelse uten interesse. Norge må ha den aldersgrensen som dagens situasjon tilsier.

Barns utsatthet for overgrep gjelder ikke bare på internett. Jeg anbefaler jeg et avisinnlegg fra 9.1.2023, [Har du hørt om «hentetjenesten»? Overgripere kan gå fri hvis den seksuelle lavalderen senkes. \(aftenposten.no\)](https://www.aftenposten.no/kultur/nyheter/2023/01/09/har-du-hort-om-hentetjenesten-overgripere-kan-ga-fri-hvis-den-seksuelle-lavalderen-senkes), der det heter: «Å senke den seksuell lavalderen til 15 år, slik straffelovsutvalget har foreslått, vil bidra til en legitimitet for en ukultur som allerede finnes, der eldre menn oppsøker, groomer og misbruker utsatte jenter og kaller dem «kjærestene sine»»

Slike perspektiver er fraværende i Straffelovrådets drøftelse av lavalder.

Argumentet om barns mulighet for positiv seksuell utfoldelse innebærer at man ser bort fra at dette er noe som allerede foregår i dag og som i praksis ikke rammes av straffelovens bestemmelser, se § 308 om straffebortfall «dersom de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling». Som det fremgår av utredningen s 71, aksepterer domstolene en aldersforskjell på rundt tre-fire år, hvilket innebærer at tiltale ikke vil bli reist i slike tilfeller. En 15-åring kan altså godt ha en kjæreste på 18 år. – Rådets forslag til omformulering av § 308 er for øvrig en god idé, forslaget § 305.

Det er altså ikke nødvendig å senke aldersgrensen for å la barn få utfolde sin seksualitet med hverandre. Forslaget om 15-årsgrense er bare egnet til å utsette en hel ny aldersklasse for overgrep fra voksne.

3 Forslaget om avkriminalisering av sexkjøp (strl § 316)

Som rådet selv fremhever, er dette forslaget ikke grundig vurdert (s 27). Det begrunnes med at «disse bestemmelsene først og fremst er begrunnet i andre hensyn enn den seksuelle selvbestemmelsesretten». Begrunnelsen for dagens § 316 er korrekt gjengitt i oversikten over gjeldende rett (s 76 jfr 247): å ramme kjøp av seksuelle tjenester fra ofre for menneskehandel og å svekke rekrutteringen av nye kunder, for å hindre at prostitusjonsmarkedet stadig øker. Formålet var altså *ikke* å bedre de prostituertes stilling, slik det ofte er blitt hevdet. Det var heller ikke å verne den seksuelle selvbestemmelsen. Forut for loven ble det presisert at den prostituerte ikke skulle ha stilling som «fornærmet», hvilket betyr at det ikke er sexselgerens interesser som beskyttes av forbudet (Ot.prp. nr. 48 (2007–2008) s 13).

Når en skal vurdere å oppheve en lovbestemmelse, må en se hen til begrunnelsen for den og vurdere hvordan bestemmelsen har virket i praksis. Men slik resonnerer ikke Straffelovrådet. Igjen er det hensynet til «vernet av den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett» som trekkes frem. Dette er like irrelevant her som i punktet ovenfor om seksuell lavalder. Bare en svært liten minoritet kan fritt velge å gå ut og inn av prostitusjon.

Rådet påstår også at å kriminalisere sexkjøp er i strid med «skadefølgeprinsippet». Rådets oppfatning, klart uttrykt av rådsmedlem May-Len Skilbrei i Klassekampen 15.3.2023, er at «et liv med prostitusjon samlet kan være skadelig», men at hvert enkelt sexkjøp ikke trenger å være skadelig (jfr NOU s 248-249). Det å ligge med ti ukjente menn hver dag, er altså skadelig, men ikke hvert enkelt ligg? Skadevirkninger for kvinner generelt og for dem som kjøper sex, tas ikke i betraktning.

Rådets forståelse av fenomenet prostitusjon er fullstendig virkelighetsfjernt. Rådet virker opphengt i et 17 siders vedlegg til utredningen, som rådet ved leder Gröning har gitt hennes ektefelle professor Jørn Jacobsen i oppdrag å utføre (jfr s 28, det er 105 henvisninger til ham i utredningen). Jacobsen har tenkt seg frem til at (s 296): «Kjøp og sal av seksuelle tenester mellom voksne menneske er [...] i eit autonomiperspektiv i seg sjølv lite å utsette på ...». Slik kan det vel virke fra et skrivebord, når man unnlater å ta inn over seg virkeligheten utenfor kontoret. Slik kan en lovgiver ikke forholde seg.

Trøndelag statsadvokatembeter har i sin høringsuttalelse s 22-23 anført at Straffelovrådet har unnlatt å referere hovedfunnet i Vistarapporten fra 2014, dette er i tilfelle alvorlig.